

Avointa tietoa ja avointa tiedettä

12.12.2016 Tekijä [Jyväskylän yliopiston kirjasto](#)

Jyväskylän yliopiston kirjasto ja tiedemuseo liittyvät vuoden 2017 alussa yhteen ja muodostavat Avoimen *tiedon* keskuksen. Keskuksen englanninkielinen nimi on *Open Science Centre*. Keskuksen nimissä käytetään näin rinnakkain kahta käsitettä, avointa tietoa ja avointa tiedettä.

Avoin tieto ja avoin tiede sekoittuvat varsin helposti keskenään, mutta tästä käsitteellisestä epämääräisyydestä ei liene arkipäivässä kovinkaan suurta haittaa. Tosin tiedonhakuja tehdessä huomaa, että ”avoin tiede” tuottaa Jyväskylän yliopiston kirjaston [JYKDOKissa](#) aihehakuna hakutulokseksi ainoastaan kirjaston oman asiantuntijan valikoidut artikkelit.

Oma lisänsä hämmennykseen tuo YSA eli [Yleinen suomalainen asiasanasto](#), joka ei tunnista avoin tiede –käsitettä, mutta jossa [avoin tieto](#) sijoitetaan tietotekniikan ja tietojen käsittelyn sanastoon. [Tieteen termipankin](#) kuvailutiedot täsmentävät, että kysymys on open accessista, jossa tietoverkot mahdollistavat kenelle hyvänsä rajoittamattoman pääsyn julkaistun tieteellisen tiedon ja julkaistujen tieteellisten tutkimustulosten pariin.

Tietoyhteiskuntastrategiassa korostettiin tiedon avointa saatavuutta yhteiskunnan sosiaalisten ja taloudellisten intressien edistämisen nimissä.

Suomen kielessä on vaikea löytää yksiselitteistä vastaavaa käsitettä englannin kielen science-käsitteelle. Tämän vuoksi puhumme saman aikaisesti sekä tiedosta että tieteestä ja havainnoimme kontekstista käsin, mistä kulloinkin on kysymys. Halutessaan asian voisi ymmärtää niin, että vuoden [2007 Kansallisessa tietoyhteiskuntastrategiassa](#) korostettiin tiedon avointa saatavuutta yhteiskunnan sosiaalisten ja taloudellisten intressien edistämisen nimissä. [Avoin tiede](#) puolestaan vakiintui tiedeyhteisön keskuudessa tarkoittamaan poliittisesti samaa asiaa, mutta tiede muuttui kontekstin vaihdon yhteydessä tiedoksi. Taustalta on helposti erotettavissa ilmiö, jossa tieteen saavutukset muuttuvat tiedeviestinnän kautta avoimeksi tiedoksi, vuoropuheluksi tutkijoiden ja muun yhteiskunnan kanssa.

Avoimen tiedon keskuksessa toteutuvat sekä tiedon saavutettavuuden yhteiskunnalliset tarpeet että tieteen edistävyyttä vauhdittava avoimuutta ja läpinäkyvyyttä korostavat yhteisesti sovitut toimintamallit ja -periaatteet.

[Unifin](#) juuri julkaisemassa ”[Yhdessä, avoimesti, uudistaen. Suomen yliopistojen yhteinen vuoteen 2025 ulottuva visio](#)” käsitteet tieto ja tiede kulkevat kontekstista riippuen rinnakkain. Vuoden 2017 toimintansa aloittavassa Jyväskylän yliopiston Avoimen tiedon keskuksessa toteutuvat tiedon saavutettavuuden yhteiskunnalliset tarpeet, jotka vahvistavat aktiivista kansalaisuutta. Lisäksi keskuksen keskeisenä tavoitteena on luoda tieteen edistymistä vauhdittavat toimintamallit ja -periaatteet, jotka korostavat avoimuutta ja läpinäkyvyyttä.

Kirjasto kansallisessa Tuuli-hankkeessa

Avoin tiede ja tutkimus -hanke on nostanut tieteenetiikan perusteet eli tutkimuksen todennettavuuden ja toistettavuuden aivan uudella tavalla esille. Hanke korostaa

tutkimusraporttien ja myös niiden yhteyteen liitetyn tutkimusaineiston mahdollisimman laajaa saavutettavuutta sekä kansalaisten keskuudessa (aktiivisen kansalaisuuden vahvistaminen) että myös tiedeyhteisön jäsenten kesken (tutkijoilla eri puolilla maailmaa ei ole välttämättä pääsyä maksumuurien takana oleviin julkaisuihin).

Tutkimusaineistot ovat sekä tutkimusorganisaatioiden että koko akateemisen maailman arvokasta pääomaa.

Avoimuutta ei voi harrastaa millä hinnalla hyvänsä, vaan kysymys on toimintamalleissa, joissa pyritään vahvistamaan tutkimusprosessien läpinäkyvyyttä ja luottamusta tieteelliseen tutkimukseen noudattamalla tutkimusetiikan ja lainsäädännön asettamia reunaehdot. Tutkimusaineistot ovat ennen muuta sekä tutkimusorganisaatioiden että koko akateemisen maailman arvokasta pääomaa.

Tutkimuksessa on aina tuotettu aineistoja, mutta vasta viime vuosina on yleisemmin kiinnitetty huomiota hyödynnettävissä olevien aineistojen jakamiseen. Tämä on ihmistieteissä varsin mielenkiintoinen ilmiö, sillä [Tietoarkisto](#) (aikaisemmin Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto) on toiminut jo vuodesta 1999 Tampereen yliopiston yhteydessä. Tietoarkisto on yksi esimerkki siitä, että erilaisia tutkimusaineistoja sisältäviä ja eri tieteenaloja palvelevia arkistointipaikkoja on ollut jo huomattavasti aikaisemmin ennen kuin Suomeen saatiin [ATT-hanke](#) keväällä 2014.

Jyväskylän yliopiston kirjasto lähti mukaan kansalliseen Tuuli-hankkeeseen keväällä 2015. Ohjetyöryhmän, johon itse kuulun, kiivainta työskentelykautta oli vuosi 2015 ja ensimmäinen ponnistus oli kesällä 2016 avatut TEKESin ja syksyllä Suomen Akatemian haut, jolloin ohjeiden kestävyttä pilotoitiin todellisessa tilanteessa. Kevään 2016 aikana saatiin valmiiksi myös Jyväskylän yliopiston omat aineistohallintasuunnitelman ohjeet. Ohjeiden tekeminen oli mahdollista muun muassa siksi, että yliopistolla oli vuonna 2014 vahvistetut [Tutkimuksen tietoaaineistojen hallinnan periaatteet](#). Nyt [DMPTuulista](#) löytyy myös yliopiston oma JYUDMPTuuli.

Data Management Planning Tool Tuuli.

DMPTuuli kuin myös **JYUDMPTuuli** tukevat tutkimushankkeiden suunnittelua ja hankkeisiin liittyvien valmistelujen ennakoitua (esim. olemassa olevien tutkimusaineistojen käyttöluvien hankintaa ja niihin mahdollisesti liittyvien maksujen huomioonottamista). Monitieteisenä yliopistona Jyväskylän yliopistossa tehtävään tutkimustyöhön liittyy monenlaisia eettisiä kysymyksiä. Hankkeen tulisi jo ideointivaiheessa pohtia tutkimuseettisiä kysymyksiä oman eettisen ennakoarviointinsa puitteissa ([Tarvitseeko tutkimuksesi tieteellisen tutkimuksen rekisteriselosteen?](#)) Kysymykset saattavat edellyttää myös yliopiston eettisen toimikunnan lausuntoa tai vaihtoehtoisesti lakisääteisen toimikunnan eli Keski-Suomen Sairaanhoidopiirin eettisen toimikunnan vastaavaa lausuntoa.

Hanketta kysytetään eettisesti kestävään toimintaan.

Aineistohallintasuunnitelma on näin yksi väline, jolla hanketta kypsytetään eettisesti kestävään toimintaan, minkä tuloksena voi olla, että tutkimusaineisto joko kokonaan tai osittain voidaan hankkeen päätyttyä avata muiden tutkijoiden käyttöön. DMPTuuli ohjaa tutkimushankkeita harkitsemaan aineistonkeruun (tietosuoja- ja tietoturvallisuuskysymykset huomioon ottaen), analyysivaiheen ja mahdollisen tallentamisen esimerkiksi organisaation omaan digitaaliseen arkistoon ([JYX](#)) tai esimerkiksi juuri edellä mainitun Tampereen Tietoarkiston tapaiseen julkiseen arkistoon.

Tavoitteena aineistohallinnan ammattilaisuus

Tutkimushankkeita tuetaan monen eri toimijan voimin Jyväskylän yliopistossa. Vuoden 2017 alussa aloittavalla Avoimen tiedon keskuksella on Avoin tiede ja tutkimus –hankkeen hengessä monia tehtäviä ja vastuita toimintamallien kehittämisessä ja niiden valuttamisessa osaksi organisaatiomme arkista toimintaa.

Hankkeen tuottamat tutkimustulokset tulevat huomioiduksi tieteenalan keskustelussa.

Avoimen tiedon keskus tallentaa, tuottaa ja välittää tietoa edistääkseen yliopistoyhteisön tiedonkäyttöä sekä tieteellisen tiedon leviämistä yhteiskuntaan. Aineistohallinnassa on kysymys pitkälti ennakoinnista ja sen varmistamisesta, että hanke (hankeryhmä) ja sen tuottamat tutkimustulokset tulevat huomioiduksi tieteenalan keskustelussa. Huolimattomasti tai taitamattomasti käynnistetty hanke saattaa menettää tutkimusaineistojen avaamisen kautta tulevan meritoitumisen mahdollisuuden.

Toimintamallien jalkauttaminen on vielä kesken eri tieteenaloilla.

Onnistuakseen tehtävässään Avoimen tiedon keskuksen on ensin varmistettava oma avoimen tieteen ja tutkimuksen kypsyystaso ja kunto. Yhdessä muiden tutkimushankkeita tukevien toimijoiden kanssa voimme tätä kypsyystasoa testata ja oppia uutta. Vaikka ATT –hanke päättyy vuonna 2017 ([marraskuussa 2016 julkaistiin jo raportti hankkeen vaikuttavuudesta suomalaisissa tutkimusorganisaatioissa](#)), toimintamallien jalkauttaminen on vielä kesken eri tieteenaloilla. Avoimen tiedon keskus voisi aloittaa hahmottamalla avoimen tieteen opintosuunnitelmaa, joka vahvistaa jo olemassa olevaa [Tiedonhankinnan ja –hallinnan opintokokonaisuutta](#).

Marja Kokko